

Ebeveyninde Depresyon Olan Ergenlerde Depresyonu Önlemede Aile Odaklı Psikoeğitim Uygulamaları: Sistematik Derleme

Family-Based Psychoeducation Programs for Prevention of Depression in Adolescents with Depressed Parents: A Systematic Review

Ceyda Başoğul, Kadriye Buldukoğlu

Özet

Bu sistematik inceleme ebeveyninde depresyon olan ergenlerde depresyonu önlemeye yönelik uygulanan aile odaklı psikoeğitim programları ve etkilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Aile odaklı psikoeğitim programlarını belirlemek için ulusal ve uluslararası veritabanları taranmış, tarama sonucunda araştırma kapsamına 5 çalışma alınmıştır. Aile odaklı psikoeğitim programlarının çocuklarda içselleştirme ve dışsallaştırma davranışları ile depresif belirtilerinde anlamlı azalma, baş etme becerilerinde artma, ebeveynlerin olumlu ebeveynlik becerilerinde artma ve depresif epizodlarında sınırlı etki sağladığı görülmektedir. Değerlendirmeye alınan tüm çalışmalarda depresif ebeveynlerin ergenlik dönemindeki çocuklarında depresyonu önlemeye yönelik aile odaklı psikoeğitim programlarının olumlu sonuçları olduğu görülmektedir.

Anahtar sözcükler: Depresyon, önleme, ergen, aile.

Abstract

This review examines the effects of family-based psychoeducation programs to the prevention depression for children of depressed parents and investigates participant, intervention, provider, and research designs. Family-based psychoeducation programs described by articles in several national and international databases were reviewed. Five studies were identified using this approach and are included in this review. The adolescents who participated in Family-Based Psychoeducation programs reported a significant decrease in symptoms of depression, internalizing and externalizing symptoms and increase in secondary control coping. Moreover, it was noted that there was an increase in positive parental skills and a moderate effect for episodes of depression of the parents who participated in the programs. Studies evaluating effects of family-based psychoeducation programs have indicated positive results to the prevention depression for children of depressed parents.

Key words: Depression, prevention, adolescent, family.

DEPRESYON, ergen için yeti yitimine sebep olan, psikiyatrik komorbidite gösterebilen, intihar, akademik başarısızlık, madde kullanımı, şiddet, kişilerarası problemler, işsizlik ve yasal sorunlar için bir risk oluşturan en önemli ruh sağlığı sorunudur (Sou-rander ve ark. 2001, Dopheide 2006, Eskin ve ark. 2007, Klein ve ark. 2008).

Ailedeki bir hastalık durumu ailenin tüm üyelerini etkiler. Ergenlerin depresif belirtileri ile ebeveynlerin ruh sağlığı arasında anlamlı bir ilişki vardır (Wilkinson ve ark. 2013). En uzun 25 yıl süreli olan birçok uzun süreli takip çalışması ebeveynlerinde depresyon olan çocuklarda bir depresif bozukluk görülme olasılığının arttığını (Weissman ve ark. 1997, Hammen ve Brennan 2001, Lieb ve ark. 2002, Ensminger ve ark. 2003, Klein 2005, Weissman ve ark. 2006) ve anne babaları sağlıklı olan ergenlere göre üç-dört kez arttığını (Rice ve ark. 2002) göstermektedir.

Depresif ebeveynlerin çocuklarında depresyon nedeni olarak genellikle genetik faktörler, aile stresörleri ve geniş sosyal çevre arasındaki etkileşimler kabul edilmektedir (Rice ve ark. 2002, Ensminger ve ark. 2003, Tully ve ark. 2008). Kişilerarası veya bilişsel süreçler de depresyon riskinin anne-babadan çocuklara nesiller arası geçişini açıklamaya yardımcı olabilir. Depresif ebeveynlerin sosyal-duygusal ve bilişsel işlevler açısından çocuklar için uyumsuz rol model olmaları bu yaklaşıma örnektir (Rogosch ve ark. 2004, Elgar ve ark. 2007). Ergenlik dönemindeki depresyonun, aile üyelerinden birinde psikiyatrik rahatsızlığın olması, ebeveyn ölümü veya ayrılığı, aile içi şiddet, okul başarısızlığı gibi nedenlerle ilişkili olduğu bildirilmektedir (Aydemir ve ark. 2002, Eskin ve ark. 2008, Thapar ve ark. 2012).

Ebeveynlerin depresyon yaşaması ebeveynlik becerilerini olumsuz yönde etkiler ve bu ailelerde yüksek stres ve aile içi çatışmalar yaygındır (Burke 2003). Beardslee ve arkadaşları (1992, 1993) duygudurum bozuklukları olan anne ve babaların çocukları için ebeveynin bireyselleştirilmiş tedavisi ile birlikte sağlanan aile temelli önleyici müdahaleyi ilk geliştirenlerdir. Aile psikoeğitimi girişimleri aile esnekliği, ebeveyn-çocuk ilişkisi, sosyal ve kişilerarası stres ve aile ihtiyaçlarının işleyişini hedef alarak depresif ebeveynin tedavisi ve iyileşme süreciyle uyumlu olmalıdır (Beardslee and Knitzer 2004).

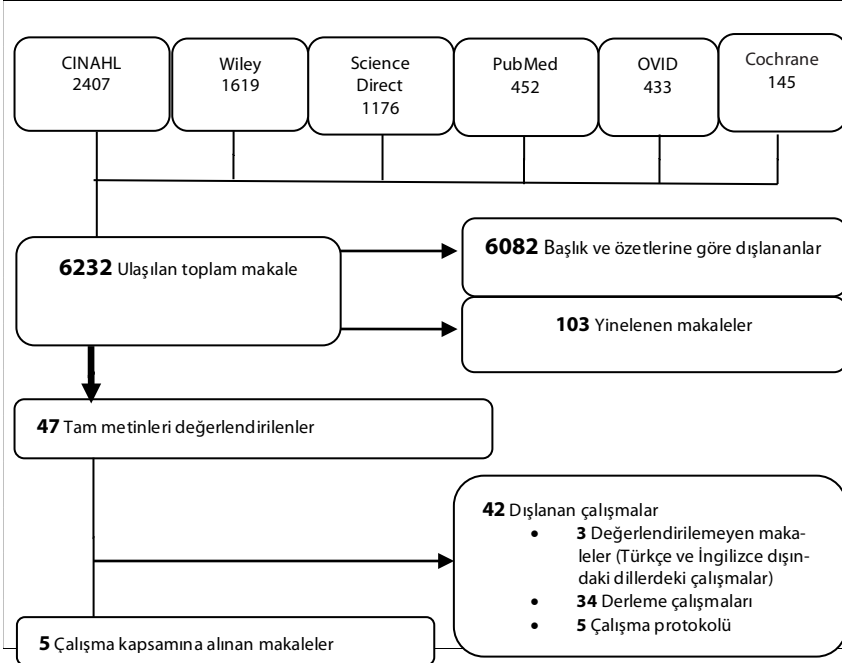
Konuya ilişkin farkındalığı artırmak, uygulamalar ve etkilerini saptamak üzere gerçekleştirilen bu incelemeye başlarken oluşturulan sistematik derleme sorusu "Ebeveyninde depresyon olan ergenlerde depresyonu önlemede aile odaklı psikoeğitim uygulamaları ve etkileri nelerdir?" olarak belirlenmiştir.

Yöntem

Bu çalışma ebeveyninde depresyon olan ergenlerde depresyonu önlemeye yönelik uygulanan aile odaklı psikoeğitim programları ve etkilerini belirlemek amacıyla yapılmış bir sistematik derlemedir. Derleme York Üniversitesi Ulusal Sağlık Araştırmaları Enstitüsü tarafından geliştirilen Centre for Reviews and Dissemination, 2009 (CRD) rehberi doğrultusunda yapılmıştır. Literatür taraması, yıl sınırlaması olmaksızın Pubmed, Ovid, Cinahl, Wiley Interscience, Science Direct ve Cochrane, Ulakbim Tıp Veri Tabanı, Türk Medline, Türk Psikiyatri Dizini veri tabanlarında yapılmıştır. Tarama İngilizce ve Türkçe dillerinde Mart- Nisan 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Taramada kullanılan anahtar sözcük grupları Tablo 1'de verilmiştir. Türkçe dilinde yapılan aramalarda "depresif ebeveyn, depresif anne-baba, ergen, adolesan, genç, psikoeğitim, girişim, müdahale, tedavi, aile" terimleri, İngilizce dilinde yapılan aramalarda "depressed parents, offspring, family (intervention, education), psychoeducation, ado-

lesecent” terimleri kullanılmıştır. İncelenen çalışmaların derlemeye katma ölçütleri; “ebeveyninde depresyon olan ergen ve ailelerini içeren çalışmalar, depresyonu önlemeye yönelik olarak uygulanan aile odaklı psikoeğitim çalışmaları, randomize kontrollü çalışmalar” olarak dışlama ölçütleri ise; “kalitatif çalışmalar, tanımlayıcı çalışmalar, sadece ergen yada ebeveyn çalışmaları, okul çalışmaları, terapi uygulamaları, ebeveynlerde bipolar bozukluk, psikotik bozukluk bulunan çalışmalar” olarak belirlenmiştir.

Şekil 1. PRISMA Akış Şeması (Moher ve ark. (2009))

Tarama sonucunda toplam 6232 (PubMed: 452, Cinahl: 2407, Wiley (Advanced): 1619, Ovid (Advanced):433, Cochrane: 145, Science Direct: 1176, Ulakbim Tıp Veri Tabanı:0, Türk Medline:0, Türk Psikiyatri Dizini: 0) çalışmaya ulaşılmıştır. Ölçütler doğrultusunda yapılan elemeler sonunda araştırma kapsamına beş çalışma alınmıştır (Şekil 1). Ayrıca araştırma etkilerinin değerlendirilmesinde etki büyüklüğü (Effect size(ES)) değerleri de ele alınmıştır. Cohen (1988) etki büyüklüğü değerlerini yorumlamada kolaylık sağlama amacıyla geliştirdiği modelde etki büyüklüğü değerlerinin anlamlılık derecelerini sınıflamaya çalışmıştır. Bu sınıflamaya göre her biri yaklaşık değerler olmak üzere $d \leq 0,2$ değerleri küçük, $0,2 < d < 0,8$ değerleri orta ve $d \geq 0,8$ değerleri ise manidar etki büyüklüklerini ortaya koyar.

Bulgular

Bu çalışmada 5 araştırma makalesi incelenmiştir (Tablo 3). Çalışmaların üçü Amerika Birleşik Devletleri'nde, biri Kanada'da, biri Avustralya' da yapılmıştır. Makaleler üze-

rinde yapılan incelemelere göre psikoeğitim girişimleri; yüksek lisans derecesi olan terapistler (Clarke ve ark. 2001), hemşire, sosyal çalışmacı ve psikologlar (Sanford ve ark. 2003) ile psikoloji ve sosyal hizmet bölümlerindeki doktora ğrencileri (Compas ve ark. 2009, 2010, 2011) tarafından yapılmıştır. Çalışmalardan elde edilen bulgular aşağı-da gruplandırılarak sunulmuştur.

Araştırma Grupları ve zellikleri

Ebeveyninde depresyon olan riskli grup ergenlerde aile odaklı depresyonu nemeye yönelik psikoeğitim uygulanan çalışmaların tümü 2001 ve 2011 yılları arasında yapılmıştır. İncelemeye alınan çalışmaların örneklemini ebeveyninde depresif bozukluk öyküsü olan 6-18 yaş grubu ocuk-ergen ve ailesi oluşturmaktadır. Yapılan çalışmaların örnekleme sayılarına bakıldığında; Clarke ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan çalışmada 45 aile rutin tedavi ve girişim, 49 aile ise rutin sağlık bakım kurumu tedavisi alacak şekilde randomize edilmiş ve örnekleme sayısı 94 olarak belirlenmiştir. 13-18 yaş grubu çocuklar çalışmaya dhil edilmiştir. Girişim grubu ebeveynlerin 30'u evli, karşılaştırma grubununun 40'i evlidir. Bu çalışmada katma ltleri ebeveynlerde major depresyon ve/veya distimi olması, antidepresan ve/veya psikoretafi tedavisi görüyorsa da son 12 ay içerisinde bir epizod geçirmiş olmalarıdır.

Sanford ve arkadaşları (2003) tarafından yapılan çalışmada 21 aile girişim ve 23 aile karşılaştırma grubu olmak üzere randomize edilmiş ve örnekleme sayısı 44 olarak belirlenmiştir. Ebeveynlerin yaş ortalaması 41 olup, %90'ı kadın ve %33' yalnız yaşamaktadır. ocuk yaş grubu olarak 6-13 yaş aralığı alınmıştır. Bu çalışmada katma ltleri; ebeveynlerin yaşamlarının son 12 aylık döneminde majör depresif bozukluk tanısı almalarıdır. Ebeveynde mani veya psikoz olması veya intihar girişimi veya uygun olmayan gruplara ye olması ebeveynler için dışlama ölçütü olarak belirlenmiştir. Compas ve arkadaşları (2009, 2010, 2011) tarafından yapılan üç çalışmanın örnekleme sayısı ise 80 çocuklu 56 aile (psikoeğitim grubu) ve 75 çocuklu 55 aile (yazılı kaynakla bireysel çalışma grubu) olmak üzere toplam 111' dir. Aileler demografik faktörler dikkate alınmadan gruplara randomize edilmiştir. Ebeveynlerin (n=111) 95'i kadın (yaş ortalaması 41.2±6.8) ve 16'sı erkek (yaş ortalaması 48.3±8.2) ve %64' evlidir. Ailelerin %24' (27 aile) temel değerlendirme ve randomizasyon sürecinde depresyon epizotundadır. Aileler çocuklarının yaşamı boyunca ortalama 3 depresyon epizodu yaşamışlardır. ocuk yaş grubu olarak 9-15 yaş aralığı alınmıştır. Bu çalışmalarda katma ltleri; çocuğun yaşamı boyunca ya da çalışmanın yapıldığı zaman çocukların ebeveyninde depresyon öyküsü olmasıdır. Dışlama ltleri: ebeveyninde bipolar I veya şizofreni veya şizoaffektif bozukluk hikyesi olması, ocuklarda DSM-IV' e göre davranış bozukluğu veya alkol/ madde ktiye kullanımı veya bağımlılığı olması ve çocuklarda otistik spektrum bozukluğu, zek geriliği, bipolar I veya şizofreni öyküsü olmasıdır.

Uygulanan Program zellikleri

Clarke ve arkadaşları (2001) tarafından yapılan çalışmada girişim grubuna rutin tedavi ve Grup Bilişsel Terapi nleme Programı (Group Cognitive Therapy Prevention Program) ve karşılaştırma grubuna rutin sağlık bakım kurumu tedavisi uygulanmıştır. Grup Bilişsel Terapi nleme Programı 6-10 kişilik ergen grubuna 1 saatlik 15 oturum şeklinde uygulanmıştır. Ergenlere depresif bir ebeveyne sahip olma ile ilgili inançlar, geşeki olmayan ve mantıksız düşünceleri tanıma ve bunlara meydan okuma için bilişsel

yeniden yapılandırma teknikleri öğretilmiştir. Grup girişiminin başında, ortasında ve sonunda olmak üzere toplam 3 kere ebeveynlerle ayrı bilgilendirme toplantısı yapılmıştır.

Sanford ve arkadaşları (2003) tarafından yapılan çalışmada Depresyondan Etkilenen Aileler İçin Bir Ebeveyn Grup Eğitimi (A Parent-Education Group for Families Affected by Depression) uygulanmıştır. Çalışma aile psikoeğitimi ve ebeveynlik modelleri üzerine temellendirilmiştir. Programın amacı; ebeveynlerin depresyon ve aile üzerindeki etkileri konusunda bilgilerini, eş desteğini, olumlu iletişimi ve çocukla ilgili problemlerin yönetilmesinde olumlu ebeveynlik stratejilerini ve işlevselliği artırmaktır. Program 8 hafta boyunca 2 saatlik oturumlarla ve 8-12 kişilik (yalnız, partner ile veya bir aile üyesi ile) gruplarla yürütülmüştür. Karşılaştırma grubuna bir girişim uygulanmamıştır.

Compas ve arkadaşları (2009, 2010, 2011) tarafından yapılan çalışmalarda Aile Bilişsel Davranışsal Önleyici Girişim Programı (Family Cognitive-Behavioral Preventive Intervention-FCBPI) ve Yazılı Kaynakla Bireysel Çalışma Programı uygulanmıştır. FCBPI grubundaki aileler en fazla 4 aileden oluşan gruplarla 12 oturum ve 6 ay (8 oturum haftada bir ve 4 oturum ayda bir) süren psikoeğitim almışlardır. Programın amacı; ailelere depresif bozukluklar konusunda eğitim vermek, depresyon ve stresin işlevselliğe etkileri konusunda ailenin farkındalığını artırmak, ailelere stresle uygun baş etme yöntemlerinin geliştirilmesi ve stresi tanıma ve izleme konusunda yardım etmek ve ebeveynlik becerilerini geliştirmektir. Karşılaştırma grubuna Yazılı Kaynakla Bireysel Çalışma Programı uygulanmıştır ve bu program Wolchik ve arkadaşları (2000) tarafından boşanan ailelerin baş etmesini destekleyici ve depresyonu önleyici olarak, Beardslee ve arkadaşları (2007) tarafından için kullanılan bir modeldir.

Kullanılan Ölçüm Araçları

İncelenen araştırmalarda ebeveynler ve çocuklar için kullanılan çeşitli ölçüm araçları Tablo 2. de belirtilmiştir. Clarke ve arkadaşlarının (2001) çalışmasında girişim öncesi temel değerlendirme, girişim sonrası, 12. ve 24. aylarda izlem değerlendirme yapılmış; Sanford ve arkadaşlarının (2003) çalışmasında temel değerlendirme, girişim sonrası ve 3. ayda izlem değerlendirmesi ile sonuçlar değerlendirilmiştir. Ancak 3. ay izlem sonuçları katılımcıların büyük oranının kaybı (%43) nedeniyle değerlendirmeye alınmamıştır. Compas ve arkadaşlarının çalışmalarında (2009, 2011) gruplar temel değerlendirme; 2, 6, 12. aylarda aylarda (Compas ve ark. 2009), 18. ve 24. aylarda (Compas ve ark. 2011) izlenmişler ve girişimin etkileri karşılaştırılmıştır. Diğer çalışmalarında (Compas ve ark. 2011) ise ebeveynlik becerileri ve ergen baş etmeleri; temel değerlendirme ve 6. ayda izlem ile ve ergenlerin içselleştirme ve dışsallaştırma belirtileri ise temel değerlendirme ve 12. ayda izlem ile değerlendirilmiştir.

Depresyonu Önlemede Aile Odaklı Psikoeğitim Uygulamalarının Etkinliği

Depresif ebeveyni olan ergenlerde depresyonu önlemede aile odaklı psikoeğitim uygulamalarının etkileri aşağıda 3 başlık altında incelenmiştir:

1. Ebeveynlik Becerileri ve Ebeveyn Depresif Belirtileri

Clarke ve arkadaşlarının (2001) çalışmasında ebeveynlik becerileri ve depresyon belirtileri için bir değerlendirme yapılmamıştır. Sanford ve arkadaşlarının (2003) çalışmasında girişim grubunun aile işlevselliği, ebeveynlik yeterlik duygusu, aile uyumsuzlukları ve

aile çatışmalarının çözümünün karşılaştırma grubuna göre gelişme gösterdiği ve etki büyüklüğünün orta ($ES=0,4-0,6$) olduğu belirtilmiştir. Depresyon belirtileri ve ebeveynlik becerileri için anlamlı bir farklılık olmamış, ancak depresyon ölçęi için partner raporuna göre anlamlılığa doğru bir eğilim bulunmuş (karşılaştırma grubuna göre daha düşük puan) ve bu farklılık için etki büyüklüğü büyük ($ES=1,3$) olarak bulunmuştur. Ancak 3. izlemde katılımcıların büyük oranının kaybı nedeniyle sonuçlar değerlendirilmeye alınmamış, bu da programın açık bir kanıt sağlamlasını engellemiştir. Aile grup eğitimi alan grupta eğitim sonrası %27 ve 3. aydaki izlemde %43 katılımcı kaybı olmuş ve çalışmadan ayrılanların devam edenlere göre girişim öncesi daha ciddi depresyon yaşadıkları belirlenmiştir.

Compas ve arkadaşlarının (2009) çalışmasında psikoeğitim uygulanan ebeveynlerin depresyon belirtilerinde 2., 6. ve 12. aylarda yapılan ölçümlerde istatistiksel olarak anlamlı bir azalma ve küçük ve orta arasında bir etki büyüklüğü saptanmıştır. Bireysel çalışma grubundaki ebeveynlerin %56,3'ü ve psikoeğitim grubundaki ebeveynlerin %40,0'i, 12 ay içinde bir depresif epizod geçirmiş olup, gruplar arası bu farklılık anlamlı bulunmamıştır ($p=0.23$). 18 ve 24 aylık izlemlerde (Compas ve ark. 2011) ebeveynlerdeki depresif belirtilerde sınırdaki etki izlenmiş ve Major depresyon epizotlarında anlamlı bir etki saptanmamıştır. Compas ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında psikoeğitim uygulanan ebeveynlerin 6. ayda gözlenen olumlu ebeveynlik becerilerinde anlamlı bir farklılık saptanırken olumsuz ebeveynlik becerilerinde anlamlı bir değişiklik olmamıştır.

2. Çocuk/Ergen Davranış Sorunları ve Depresyon Belirtileri

Çocuk/Ergen davranış sorunları açısından incelenen çalışmalarda çocukların depresyon ve içselleştirme belirtileri üç seviyede değerlendirilmiştir; çocuklar tarafından rapor edilen depresyon belirtileri (CES-D), çocuk ve ebeveyn tarafından rapor edilen anksiyete/depresyon belirtileri (YSR ve CBCL), çocuk ve ebeveyn tarafından rapor edilen içselleştirme belirtileri (YSR ve CBCL).

Clarke ve arkadaşlarının (2001) çalışmasında ergenlerin depresif belirtileri 3 ölçek ile değerlendirilmiş, CES-D ($p=0.005$) ve HAM-D ($p=0.05$) için anlamlı sonuç bulunurken CBCL-D için bulunamamıştır. K-SADS-E görüşmesinin intihar girişimi ile ilgili maddelerinde girişim grubunda olumlu yönde anlamlı bir sonuç alınmıştır ($p=0.04$). Major depresif epizod açısından incelendiğinde 12. aylık izlemde girişim grubu rutin tedavi grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha az epizod yaşamıştır ($p=0.003$). İki grup ergenlerin genel işlevsellik puanlarında da anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p=0.04$). Sanford ve arkadaşlarının (2003) yaptıkları çalışmada çocukların depresyon belirtileri, okul işlevselliği, sanat ve sporda yetkinlikleri için anlamlı bir farklılık olmamıştır.

Compas ve arkadaşlarının (2009) çalışmasında grup psikoeğitimi alan çocuklarda depresyon ve içselleştirme belirtileri açısından istatistiksel olarak anlamlılığı küçük ve orta arasında bir etki büyüklüğü saptanmıştır. Çalışmalar incelendiğinde dikkat çeken; 18. ayda çocukların anksiyete/depresyon ve içselleştirme belirtileri 24. aya göre anlamlı düzeyde daha düşük (Compas ve ark. 2011) bulunmuştur. Çocukların dışsallaştırma belirtileri çocuk ve ebeveyn raporlarına (YSR ve CBCL) göre değerlendirilmiş ve grup psikoeğitimi alan ergenler (YSR) için 12. ayda, çocuklar (CBCL) için 6. ayda istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmış (Compas ve ark. 2009) ve 18. ve 24. aylardaki izlemlerde (Compas ve ark. 2011) de aynı değişkenler anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Ebeveynlik becerilerinin çocuk üzerindeki etkileri açısından incelendiğinde;

olumlu ebeveynlik becerilerinin ergenin dışsallaştırma ve depresyon belirtilerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu görülmüştür (Compas ve ark. 2010).

Çocuklardaki depresyon belirtileri açısından bulgular incelendiğinde; bireysel çalışma grubundaki çocukların % 20,8' i ve psikoeğitim grubundaki çocukların % 8,9' u uygulama boyunca bir depresif epizod yaşamışlardır. Bu farklılık istatistik olarak anlamlı bulunmuştur (p=0.07) (Compas ve ark. 2009). 24 aylık izlemde de major depresyon belirtileri psikoeğitim grubunda anlamlı derecede düşük bulunmuştur (Compas ve ark. 2011). Sonuç olarak, psikoeğitimsel girişimin 2 yıllık sürede ebeveyninde Major Depresif Bozukluk olan çocuklar için Major Depresif Bozukluk epizodlarını anlamlı düzeyde azalttığı görülmüştür (Compas ve ark. 2009).

3. Ergenlerde Baş Etme

Ergenlerde baş etme sadece bir çalışmada incelenmiştir. Psikoeğitim uygulanan grupta bireysel çalışma grubuna göre uygulama sonrası (6. ayda) ebeveyn ve ergen tarafından raporlanan "ergenlerin kullandığı ikinci kontrol başetme becerilerinde" anlamlı bir olumlu farklılık olmuştur. 12. ayda yapılan değerlendirmede ergen tarafından raporlanan depresyon ve anksiyete/ depresyon ve içselleştirme belirtilerinde ve ebeveyn tarafından raporlanan ergen dışsallaştırma belirtilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir azalma bulunmuştur. Ergenlerin kullandığı ikinci kontrol başetme becerilerinin depresyon, anksiyete/depresyon içselleştirme ve dışsallaştırma belirtilerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu belirtilmiştir (Compas ve ark. 2010)

Tablo.1. İncelemeye Alınan Araştırmaların Özellikleri

Yayın	Yöntem	Örneklem	Uygulanan Program	Kullanılan Araçlar	Sonuç
Clarke ve ark (2001)	RKÇ	n=94 girişim grubu= 45 aile karşılaştırma grubu= 49 aile Çocuk yaş aralığı : 13-18 yaş 4 aile girişim sonrası izleme, 9 aile 12. aylık izleme ve 16 aile 24. aylık izleme ve 2 aile hiç bir izleme katılmamıştır.	Girişim grubu: rutin tedavi ve Grup Bilişsel Terapi Önleme Programı (Group Cognitive Therapy Prevention Program) 6-10 kişilik ergen grubuna 1 saatlik 15 oturum şeklinde uygulanmıştır. 3 kere ebeveynlerle ayrı bilgilendirme toplantısı yapılmıştır. Karşılaştırma grubu: rutin tedavi	*Epidemiyolojik Çalışmalar Merkezi Depresyon Ölçeği (CES-D), *Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (CBCL), *Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi - Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli (K-SADS-E), *Hamilton Depresyon Ölçeği (HAM-D), *İşlevselliğin Genel Değerlendirilmesi Ölçeği (GAF) kullanılmıştır. Girişim öncesi temel değerlendirme, girişim sonrası, 12. ve 24.	Ergenlerin depresif belirtileri 3 ölçek ile değerlendirilmiş, CES-D (p=0.005) ve HAM-D (p=0.05) için anlamlı sonuç bulunurken CBCL-D için bulunamamıştır. K-SADS-E görüşmesinin intihar girişimi ile ilgili maddelerinde de girişim grubunda olumlu yönde anlamlı bir sonuç alınmıştır (p=0.04). Major depresif epizod açısından incelendiğinde 12. aylık izlemde Girişim grubu rutin bakım grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha az

Sanford ve ark. (2003)	RKÇ	n=44 girişim grubu= 21 kişi karşılaştırma grubu= 23 kişi Çocuk yaş aralığı : 6-13 yaş girişim grubu= eğitim sonrası değerlendirmede 15 kişi, izlemde 11 kişi) karşılaştırma grubu= 23 kişi. (eğitim sonrası değerlendirmede 17 kişi, izlemde 14 kişi)	Girişim grubu: Depresyondan Etkilenen Aileler İçin Bir Ebeveyn Grup Eğitimi (A Parent-Education Group for Families Affected by Depression) Program 8 hafta 2 saatlik oturumlarla 8-12 kişilik (yalnız, partner ile veya bir aile üyesi ile) gruplarla yürütülmüştür. Karşılaştırma grubu: Herhangi bir uygulama yapılmamıştır.	aylarda izlem değerlendirme yapılmıştır. *Epidemiyolojik Çalışmalar Merkezi Depresyon Ölçeği (EAMDS) (CES-D), *Uluslararası Bileşik Tanı Görüşmesi (CIDI), *Aile Değerlendirme Ölçeği (FAD), *Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (CDI) ve Türkçeye uyarlanmamış olan: *Parenting Practices Scale- Modified for Use in the Canadian National Longitudinal Study of Children and Youth -NLSCY), *The Parenting Sense of Competence Scale- PSOC; (Modified for Use in NLSCY), *Family Conflict Scale- (NLSCY), *Parent Disagreements Scale-(Child Development Supplement, Panel Study of Income), *Depression Facts Quiz, *Health Behaviours Questionnaire and Activities Scale-(Ontario Child Health Study), *Peer-Relationships and School-Problems Scales, ölçekleri kullanılmıştır.	epizod yaşamıştır(p=0.003). İki grup ergenlerin genel işlevsellik puanlarında da anlamlı farklılık tespit edilmiştir(p=0.04). *Girişim grubunun aile işlevselliği, ebeveynlik yeterlik duygusu, aile uyumsuzlukları ve aile çatışmaları karşılaştırma grubuna göre gelişme gösterdiği ve etki büyüklüğünün orta (0.4-0.6) olduğu belirtilmiştir. Depresyon belirtileri ve ebeveynlik becerileri için anlamlı bir farklılık olmamış, ancak depresyon ölçeği için eş raporu-na göre anlamlılığa doğru bir eğilim bulunmuş (karşılaştırma grubuna göre daha düşük puan) ve bu farklılık için etki büyüklüğü büyük (ES=1,3) olarak bulunmuştur. Ancak 3. izlemde katılımcıların büyük oranının kaybı nedeniyle sonuçlar değerlendirmeye alınmamış ve bu programın açık bir kanıt sağlamasını engellemiştir.
------------------------	-----	---	--	---	--

Com- pas ve ark (2009)	RKÇ	<p>n= 111 aile 155 çocuk-ergen (9-15 yaş) 70 kız (yaş ortalaması = 11.5±2.0) 85 erkek (yaş ortalaması = 11.3±2.0). girişim gru- bu=56 aile+ 80 çocuk karşılaştırma gru- bu=55aile+75 çocuk Çok çocuklu ailelerden rasgele seçilen 111 çocuk (47 kız ve 64 erkek) değeren- dirmeye alınmış- tır. (Çocuğun yaşamı boyunca ya da çalışmanın yapıldığı zaman ebeveyninde depresyon öyküsü olan çocuklar ve aileleri) Girişim grubunda 46 aile uygula- mayı tamamlamış ve 56 aile izlenmiştir. Karşılaştırma</p>	<p>Psikoeğitim grubu: Aile Bilişsel Davra- nışsal Önleyici Girişim (Family Cognitive- Behavioral Preventive Intervention - FCBPI) 12 oturum Karşılaştırma grubu: Yazılı kaynakla bireysel çalışma Bireysel çalışma programı; Materyaller ilk 8 grup oturumu boyunca 3 set halinde gönde- rilir. Ailelere bu materyallerle birlikte bir program hazırlanır.</p>	<p>Temel değerlendirme, girişim sonrası ve 3. ayda izlem ve değeren- lendirme yapılmıştır. Ancak 3. izlemde katılımcıların büyük oranının kaybı (%43) nedeniyle değeren- dirmeye alınmamıştır. *Epidemiyolojik Çalışmalar Merkezi Depresyon Ölçeği (EAMDS-CES-D) *Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (CBCL) *Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR) *Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi - Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli- (ÇDŞG-ŞY-T) (K-SADS- PL) *Beck Depresyon Ölçeği (BDI- II)(ebeveynler) ölçeği kullanılmıştır. Temel değerlendirme, 2, 6 ve 12. aylarda izlenmişler ve değeren- lendirme yapılmıştır.</p>	<p>Çocuklar açısından: Depresyon, içselleş- tirme ve dışsallaştır- ma belirtileri anlamlı düzeyde azalmış, psikoeğitim grubun- daki çocuklar daha az depresif epizod yaşamışlardır. Ebeveyn açısından sonuçlar: Depresyon belirtilerinde anlamlı bir azalma olmuş, iki grup açısından 12 ay içinde yaşanan depresif epizod açısından anlamlı bir fark anlamlı bulun- mamıştır (p=0.23).</p>
---------------------------------	-----	---	--	---	--

Com- pas ve ark. (2010)	RKÇ	<p>grubunda 49 aile uygulamayı tamamlamış ve 55 aile izlenmiştir.</p> <p>n= 111 aile</p> <p>155 çocuk-ergen (9-15 yaş)</p> <p>70 kız (yaş ortalaması = 11.5± 2.0)</p> <p>85 erkek (yaş ortalaması = 11.3± 2.0).</p> <p>girişim grubu=56 aile+ 80 çocuk karşılaştırma grubu=55aile+75 çocuk</p> <p>Çok çocuklu ailelerden rasgele seçilen 111 çocuk (47 kız ve 64 erkek) değerlendirilmeye alınmıştır.</p> <p>(Çocuğun yaşamı boyunca ya da çalışmanın yapıldığı zaman ebeveyninde depresyon yüküsü olan çocuklar ve aileleri)</p> <p>Girişim grubunda 46 aile uygulamayı tamamlamış ve 56 aile izlenmiştir.</p> <p>Karşılaştırma grubunda 49 aile uygulamayı tamamlamış ve 55 aile izlenmiş-</p>	<p>Psikoeğitim grubu: Aile Bilişsel Davranışsal Önleyici Girişim (Family Cognitive-Behavioral Preventive Intervention - FCBPI) 12 oturum</p> <p>Karşılaştırma grubu: Yazılı kaynakla bireysel çalışma Bireysel çalışma programı; Materyaller ilk 8 grup oturumu boyunca 3 set halinde gönderilir. Ailelere bu materyallerle birlikte bir program hazırlanır.</p>	<p>*Beck Depresyon Ölçeği (BDI-II)</p> <p>*Epidemiyolojik Çalışmalar Merkezi Depresyon Ölçeği (EAMDS) (CES-D),</p> <p>*Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (CBCL)</p> <p>*Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği YSR</p> <p>*Responses to Stress Questionnaire (RSQ)</p> <p>*The Iowa Family Interaction Rating Scales- (IFIRS)</p> <p>Ebeveynlik becerileri ve ergen başetmeleri girişim öncesi temel değerlendirme ve 6. ayda izlem ile ve ergenlerin içselleştirme ve dışsallaştırma belirtileri girişim öncesi temel değerlendirme ve 12. ayda izlem ile girişimin etkinliği konusunda değerlendirme yapılmıştır.</p>	<p>Psikoeğitim uygulanan grupta uygulama sonrası (6. ayda) ergenlerin ikinci kontrol başetme becerilerinde ve olumlu ebeveynlik becerilerinde anlamlı bir artma olmuştur.</p> <p>12. ayda ergen depresyon ve anksiyete/ depresyon ve içselleştirme belirtilerinde ve ergen dışsallaştırma belirtilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir azalma bulunmuştur.</p> <p>*Olumlu ebeveyn becerilerinin ergenin dışsallaştırma belirtilerinde ve depresyon belirtilerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu belirtilmiştir.</p> <p>*Ergenlerin kullandığı ikinci kontrol başetme becerilerinin depresyon, anksiyete/ depresyon içselleştirme ve dışsallaştırma belirtileri için anlamlı düzeyde etkili olduğu belirtilmiştir.</p>
----------------------------------	-----	--	--	--	--

Com- pas ve ark. (2011)	RKÇ İzlem	<p>tir.</p> <p>n= 111 aile 155 çocuk-ergen (9-15 yaş) 70 kız (yaş ortalaması = 11.5± 2.0) 85 erkek (yaş ortalaması = 11.3± 2.0). girişim gru- bu=56 aile+ 80 çocuk karşılaştırma gru- bu=55aile+75 çocuk Çok çocuklu ailelerden rasgele seçilen 111 çocuk (47 kız ve 64 erkek) değeren- dirmeye alınmış- tır. (Çocuğun yaşamı boyunca ya da çalışmanın yapıldığı zaman ebeveyninde depresyon öyküsü olan çocuklar ve aileleri) Girişim grubunda 46 aile uygula- mayı tamamlamış ve 56 aile izlenmiştir. Karşılaştırma grubunda 49 aile uygulamayı tamamlamış ve 55 aile izlenmiş- tir.</p>	<p>Psikoeğitim grubu: Aile Bilişsel Davra- nışsal Önlüyici Girişim (Family Cognitive- Behavioral Preventive Intervention - FCBPI) 12 oturum Karşılaştırma grubu: Yazılı kaynakla bireysel çalışma Bireysel çalışma programı; Materyaller ilk 8 grup oturumu boyunca 3 set halinde gönde- rilir. Ailelere bu materyallerle birlikte bir program hazırlanır.</p>	<p>*Epidemiyolojik Çalışmalar Merkezi Depresyon Ölçeği (EAMDS) (CES-D) *Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (CBCL) *Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR) *Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi - Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli- (ÇDŞG-ŞY-T) (K-SADS- PL) *Beck Depresyon Ölçeği (BDI- II)(ebeveynler) ölçeği kullanılmıştır. 18. ve 24. aylarda izlenmiş ve değeren- dirilmişlerdir.</p>	<p>Psikoeğitim uygula- nan (2009) çocukların 18. ayda anksiyete/ depresyon ve içselleş- tirme belirtileri anamlı düzeyde daha düşük, dışsallaştırma belirtileri 18. ve 24. aylardaki izlemlerde anamlı düzeyde düşük bulunmuştur.</p> <p>*Bu gruptaki çocukla- rın Major Depresyon belirtileri 24 aylık izlemlerde anlamlı derecede düşük bulunmuştur. *Ebeveynlerdeki depresif semptomlar- da 18 ve 24 aylık izlemlerde sınırda etki izlenmiş ve Major depresyon epizotla- rında anlamlı bir etki saptanmamıştır. Sonuç olarak, bu psikoeğitim uygula- ması çocuklardaki içselleştirme ve dışsallaştırma belirti- leri üzerinde anlamlı derecede etkili ve 18 aylık izlemlerde, 24 aylık izlemlerden daha güçlü bir etki belirtmiştir.</p>
----------------------------------	--------------	--	--	--	---

RKÇ: Randomize kontrollü çalışma

Tartışma

Bu sistematik derlemede “depresif ebeveynlerin ergen çocuklarında depresyonu önlemede aile odaklı psikoeğitim uygulamaları ve etkileri nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Derleme kapsamına biri pilot uygulama niteliğinde olan toplam 5 randomize kontrollü çalışma alınmıştır. Ancak incelemeye alınan bir çalışmada çalışmadan ayrılan katılımcıların fazla olması nedeniyle açık kanıt sağlanamamıştır (Sanford ve ark. 2003).

Değerlendirmeye alınan çalışmalarda amaçlar; ebeveynlerin depresyon ve aile üzerindeki etkileri konularında bilgilerini, eş desteğini, olumlu iletişimi, olumlu ebeveynlik becerilerini ve çocuklar/ergenlerin baş etmelerini arttırmak, ebeveyn ve ergenlerin depresyon belirtilerinde anlamlı bir azalmayı sağlamaktır. Bu girişimlerin (1) çocuklar/ergenlerin ebeveyn-çocuk stresiyle baş etmeleri ve (2) depresif ebeveynlerin ailelerinde görülen ebeveyn-çocuk stresi sonucunda ebeveynlik becerilerinde bozulmalar olmak üzere depresif ebeveynler için iki risk faktörünü ve bunun yanında koruyucu süreci tanımlayan teoriye dayandığı görülmektedir (Jaser ve ark. 2005, 2008, Langrock ve ark. 2002). İncelemeye alınan aile psikoeğitiminin etkinliğini inceleyen çalışmalarda olumlu ebeveynlik becerileri ve çocuk/ergen baş etmelerindeki farklılığın sosyal işlevsellik üzerindeki etkilerini incelenmiştir. Depresyona yönelik yapılan psikoeğitim girişimlerinde sosyal işlevsellik önemle değerlendirilen bir konudur (Sanford ve ark. 2006, Prisco ve ark. 2012). Çeşitli çalışmaların sonuçları depresyon şiddeti ile sosyal işlevsellik kaybının paralel olduğunu göstermektedir (Johnson ve ark. 1992, Broadhead ve ark. 1990).

Değerlendirmeye alınan çalışmalarda kullanılan ölçüm araçları incelendiğinde, ergen ve ebeveyn depresyon belirtileri, ebeveynlik becerileri, ergen baş etme düzeyi gibi birçok durum birlikte değerlendirilmiştir. Depresif ebeveynler ve çocukları ile ilgili yapılan diğer çalışmalarda da aynı bazı ölçekler kullanılmıştır (Beardslee ve ark. 1992, 2003, 2007; Clarke ve ark. 2001).

Compass ve arkadaşlarının (2009, 2011) çalışmalarında psikoeğitim alan gruptaki çocuklarda karşılaştırma grubuna göre 12 aylık izlemde çocukların depresyon, anksiyete/depresyon, içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarında anlamlı bir etki saptanmıştır ve bu çocuklarda major Depresyon belirtileri 24 aylık izlemde anlamlı derecede düşük bulunmuştur. Riskli grup ergenlerde yapılan aile psikoeğitimlerin uzun süreli etkilerini değerlendiren az sayıda çalışma vardır. Beardslee ve arkadaşlarının (2003, 2007) çalışmalarında affektif bozukluğu olan ebeveynler ve çocukları ile çalışılmış ve didaktik bilgi verme girişimine karşı psikoeğitimin etkinliği değerlendirilmiştir. Çalışmada yapılan 4,5 yıl sonraki izlemde her iki grupta da çocuklarda (8-15 yaş) içselleştirme belirtilerinde anlamlı bir azalma saptanmış ancak dışsallaştırma belirtilerinde anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Solantaus ve arkadaşlarının (2004) çalışmalarında da Beardslee ve arkadaşlarının geliştirdiği psikoeğitim programını kullanmışlar ve girişimin çocukların sorun davranışlarının azalmasında etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Psikoeğitim alan gruptaki ebeveynlerde depresif belirtilerde 12 aylık izlemde anlamlı bir etki, 18 ve 24 aylık izlemlerde sınırda etki izlenmiştir. 18 aylık izlemlerde 24 aylık izlemlerden daha güçlü bir etki saptanmıştır (Compass ve ark. 2009, 2011). Uzun süreli izlemlerde psikoeğitimin etkinliğinde azalma olması, ek psikoeğitim oturumlarına gereksinim olduğunu düşündürmektedir. Compass ve arkadaşlarının (2010) çalışmalarında olumlu ebeveynlik becerilerinin, ergenlerin dışsallaştırma davranış sorunları ve depresyon belirtilerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu belirtilmiştir. Çocukların dışsallaştırma davranış sorunları ve ebeveynlerin davranışları arasındaki ilişki McKee ve arkadaşlarının (2008) yaptıkları çalışmada da kanıtlanmıştır. Aile içi dinamikler, depresyo-

nun oluşturulması ve devam ettirilmesinin ana nedeni olabilir. Compas ve arkadaşlarının (2010) çalışmalarında ergenlerin kullandığı ikincil kontrol başatme (kabul, bilişsel yeniden yapılandırma, olumlu düşünme gibi) becerilerinin depresyon, anksiyete/depresyon içselleştirme ve dışsallaştırma belirtilerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu belirtilmiştir. Depresif belirtileri yüksek olan ebeveynlerin daha çok çatışma yaşadıklarını ve çocuk ve ergenlerdeki içselleştirme ve dışsallaştırma belirtilerinin bu durumla ilişkili olarak arttığını, ergenlerin kullandığı ikincil kontrol başatmelerinin bu belirtiler üzerinde önemli etkisi olduğunu belirten başka tanımlayıcı çalışmalar da vardır (Jaser ve ark. 2005, Fear ve ark. 2009). Solantaus ve arkadaşlarının (2004) ruhsal hastalığı olan anne-babaların görev ve sorumluluklarını yerine getirmelerine ve çocukların gelişimine destek olmak amacıyla yaptıkları psikoeğitim çalışması sonucunda hastaların çoğunda kendini kabul, anne-babalık görev ve sorumluluklarını yerine getirdiğine ve bu konudaki yeterliliğine güvenme, eşini ve çocuklarını anlama, çocuklarını ev dışında etkinlikler ya da ilişkiler için desteklemede olumlu değişimler olduğunu ve kendilerinin, çocuklarının ya da ailelerinin geleceğine ilişkin güvenlerinde artış olduğunu belirlemişlerdir.

Bu sistematik derlemele ele alınan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda, özellikle risk grubunu oluşturan depresif ebeveynlerin çocukları ve ebeveynlerini ele alan psikoeğitim çalışmalarının az sayıda olduğu görülmektedir.

Sonuç

Bu sistematik derlemenin kısıtlılıkları, yalnızca İngilizce çalışmaların alınması (Türkçe dilinde çalışmaya ulaşılamadı), farklı dillerde yapılan çalışmaların kapsam dışı bırakılması ve gri literatürün (yayınlanmamış çalışmalar) taranmamasıdır. Sonuç olarak, depresyon yaşayan ebeveynlerde ortaya çıkan yeti yitimi, bu ebeveynlerin çocuklarında davranışsal ve ruhsal sorunlara yol açmaktadır. Değerlendirmeye alınan tüm çalışmalarda depresif ebeveynlerin ergenlik dönemindeki çocuklarında depresyonu önlemeye yönelik aile odaklı psikoeğitim programlarının çocuklarda içselleştirme ve dışsallaştırma davranışları ile depresif belirtilerinde anlamlı azalma, baş etme becerilerinde artma, ebeveynlerin olumlu ebeveynlik becerilerinde artma ve depresif epizodlarında sınırlı etki sağladığı görülmektedir. Ancak bu konu ile ilgili yapılan deneysel çalışmaların az olduğu, daha fazla deneysel çalışmaya gereksinim olduğu ortaya çıkmıştır.

Depresif ebeveynlerin ergenlik dönemindeki çocuklarında depresyonu önlemeye yönelik aile odaklı psikoeğitim programlarının; gençlik merkezleri, hastane gibi kurumlarda riskli gruplar belirlenerek uygulamaya konması, etkinliğini değerlendirmek ve kanıt temelli bakım için randomize kontrollü çalışmaların yapılması, planlanması ve uygulanmasında sağlık çalışanları ve kurumlar ile ailelerin işbirliği içinde olması, ergen ve ailelerin sosyal işlevsellik düzeylerine olan etkisinin değerlendirilmesi ve etkilerinin cinsiyete göre farklılıklarının değerlendirilmesi önerilebilir.

Kaynaklar

- Aydemir Ç, Vedin Temiz H, Göka E (2002) Major depresyon ve özkıyımında kognitif ve emosyonel faktörler. *Türk Psikiyatri Derg*, 13: 33-39.
- Beardslee WR, Knitzer, J (2004) Mental health services: a family systems approach. In *Investing in Children, Youth, Families and Communities: Strengths-based Research and Policy* (Eds I Maton, CJ Schellenback, BJ Leadbeater, AL Solarz). Washington, DC: American Psychological Association.

- Bearslee WR, Gladstone T RG, Wright EJ, Cooper AB (2003) A family-based approach to the prevention of depressive symptoms in children at risk: evidence of parental and child change. *Pediatrics*, 112:119-131.
- Bearslee WR, Hoke L, Wheelock I, Rothberg PC, Van de Velde P, Swatling S (1992) Initial findings on preventive intervention for families with parental affective disorders. *Am J Psychiatry*, 149:1335-1340.
- Bearslee WR, Salt P, Porterfield K, Rothberg PC, Van de Velde P, Swatling S et al. (1993) Comparison of preventive interventions for families with parental affective disorder. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 32:254-263.
- Bearslee WR, Wright EJ, Gladstone TRG, Forbes P (2007) Long-term effects from a randomized trial of two public health preventive interventions for parental depression. *J Family Psychol*, 21:703-713.
- Broadhead WE, Blazer DG, George LK, Tse CK (1990) Depression, disability days, and days lost from work in a prospective epidemiologic survey. *JAMA*, 264:2524-2528.
- Burke L (2003) The impact of maternal depression on familial relationships. *Int Rev Psychiatry*, 15:243-255.
- Centre for Reviews and Dissemination (2009) *Systematic Reviews: CRD Guidance for Undertaking Reviews in Health Care*. York, UK, University of York.
- Clarke GN, Hornbrook MC, Lynch F, Polen M, Gale J, Bearslee W et al. (2001) A randomized trial of a group cognitive intervention for preventing depression in adolescent offspring of depressed parents. *Arch Gen Psychiatry*, 58:1127-1134.
- Cohen J (1988) *Statistical Power Analysis for The Behavioral Sciences*, 2nd ed. Hillsdale, NJ, Lawrence Earlbaum Associates.
- Compas BE, Champion JE, Forehand R, Cole DA, Reeslund KL, Fear J et al. (2010) Coping and parenting: Mediators of 12-month outcomes of a family group cognitive-behavioral preventive intervention with families of depressed parents. *J Consult Clin Psychol*. 78(5):623-34
- Compas BE, Forehand R, Keller G, Champion JE, Rakow A, Reeslund KL et al. (2009) Randomized controlled trial of a family cognitive-behavioral preventive intervention for children of depressed parents. *J Consult Clin Psychol*, 77:1007-1020.
- Compas BE, Forehand R, Thigpen JC, Keller G, Hardcastle EJ, Cole DA et al. (2011) Family group cognitive-behavioral preventive intervention for families of depressed parents: 18 and 24 month outcomes. *J Consult Clin Psychol*, 79:488-499.
- Dopheide JA (2006) Recognizing and treating depression in children and adolescents. *Am J Health Syst Pharm*, 63:233-243.
- Elgar F J, Mills RSL, McGrath PJ, Waschbusch DA, Brownridge DA (2007) Maternal and paternal depressive symptoms and child maladjustment: The mediating role of parental behavior. *J Abnorm Child Psychol*, 35:943-955.
- Ensminger ME, Hanson SG, Riley AW, Juon HS (2003) Maternal psychological distress: Adult sons' and daughters' mental health and educational attainment. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 42:1108-1115.
- Eskin M, Ertekin K, Dereboy C, Demirkan F (2007) Risk factors for and protective factors against adolescent suicidal behavior in Turkey. *Crisis*, 28:131-139.
- Eskin M, Ertekin K, Harlak H, Dereboy Ç (2008) Lise öğrencisi ergenlerde depresyonun yaygınlığı ve ilişkili olduğu etmenler. *Turk Psikiyatri Derg*, 19:382-389.
- Fear JM, Champion JE, Reeslund KL, Forehand R, Colletti C, Roberts L et al. (2009) Parental depression and interparental conflict: Children and adolescents' self-blame and coping responses. *J Fam Psychol*, 23:762-766.
- Hammen C, Brennan PA (2001) Depressed adolescents of depressed and nondepressed mothers: tests of an interpersonal impairment hypothesis. *J Consult Clin Psychol*, 69:284-294.
- Jaser SS, Fear JM, Reeslund KL, Champion JE, Reising MM, Compas BE (2008) Maternal sadness and adolescents' responses to stress in offspring of mothers with and without a history of depression. *J Clin Child Adolesc Psychol*, 37:736-746.
- Jaser SS, Langrock AM, Keller G, Merchant MJ, Benson M, Reeslund K et al. (2005) Coping with the stress of parental depression II: adolescent and parent reports of coping and adjustment. *J Clin Child Adolesc Psychol*, 34:193-205.
- Johnson J, Weissman MM, Klerman GL (1992) Service utilization and social morbidity associated with depressive symptoms in the community. *JAMA*, 267:1478-1483.
- Klein DN, Lewinsohn PM, Rohde P, Seeley JR, Olino TM (2005) Psychopathology in the adolescent and young adult offspring of a community sample of mothers and fathers with major depression. *Psychological Medicine*, (35):353-365.
- Klein DN, Torpey DC, Bufferd SJ, Dyson MW (2008) Depressive disorders. In *Child and Adolescent Psychopathology* (Eds TP Beauchaine, SP Hinshaw):477-509. Hoboken, NJ, Wiley.
- Langrock AM (2002) Coping with the stress of parental depression: parents' report of children's coping, emotional, and behavioral problems. *J Clin Child Adolesc Psychol*, 31:312-324.
- Lieb R, Isensee B, Hoffer M, Pfister H, Wittchen HU (2002) Parental major depression and the risk of depression and other mental disorders in offspring: A prospective longitudinal community study. *Arch Gen Psychiatry*, 59:365-374.
- Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, Altman DG, PRISMA Group (2009) Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. *Ann Intern Med*, 151:264-269.

- McKee L, Colletti CJM, Rakow A, Jones DJ, Forehand R (2008) Parenting and child externalizing behaviors: are the associations specific or diffuse? *Aggress Violent Behav*, 13:201–215.
- Prisco V, Del Vecchio V, Luciano M, Giacco D, Sampogna G, Del Gaudio L et al. (2012) Efficacy of psychoeducational family intervention for depression. *Eur Psychiatry*, 27 (Suppl 1):p-523.
- Rice F, Harold G, Thapar A (2002) The genetic aetiology of childhood depression: a review. *J Child Psychol Psychiatry*, 43:65–79.
- Rogosch FA, Cicchetti D, Toth SL (2004) Expressed emotion in multiple subsystems of the families of toddlers with depressed mothers. *Dev Psychopathol*, 16:689–709.
- Sanford M, Boyle M, Mcleary L, Miller J, Steele M, Duku E et al. (2006) A pilot study of adjunctive family psychoeducation in adolescent major depression: feasibility and treatment effect. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*, 45:386–395.
- Sanford M, Byrne C, Williams S, Atley S, Miller J, Allin H (2003) A pilot study of a parent-education group for families affected by depression. *Can J Psychiatry*, 48:78–86.
- Solantaus T, Alasuutari M, Toikka S, Malmelin J, Sipilä M (2004) Caring for the children of the mentally ill experience of the Beardslee family and the let's talk about children (parent) interventions: a randomized controlled study. 16. World Congress of the International Association for Children and Adolescent Psychiatry and Allied Professions. 22-26 August 2004, Berlin.
- Sourander A, Helstela L, Haavisto A, Bergroth L (2001) Suicidal thoughts and attempts among adolescents: a longitudinal 8-year follow-up study. *J Affect Disord*, 63:59–66.
- Thapar A, Collishaw S, Pine DS, Thapar AK (2012) Depression in adolescence. *Lancet*, 379:1056–1067.
- Tully EC, Iacono WG, McGue M (2008) An adoption study of parental depression as an environmental liability for adolescent depression and childhood disruptive disorders. *Am J Psychiatry*, 165:1148–1154.
- Ünal S, Özcan ME (2000) Depresyonda hazırlayıcı, ortaya çıkarıcı ve koruyucu etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 1:41–48.
- Weissman MM, Warner V, Wickramaratne P, Moreau D, Olfson M (1997) Offspring of depressed parents: 10 years later. *Arch Gen Psychiatry*, 54:932–940.
- Weissman MM, Wickramaratne P, Nomura Y, Warner V, Pilowsky D, Verdelli H (2006) Offspring of depressed parents: 20 years later. *Am J Psychiatry*, 163:1001–1008.
- Wilkinson PO, Harris C, Kelvin R, Dubicka B, Goodyer IM (2013) Associations between adolescent depression and parental mental health, before and after treatment of adolescent depression. *Eur Child Adolesc Psychiatry*, 22:3–11.
- Wolchik SA, West SG, Sandler IN, Tein JY, Coatsworth D, Lengua L et al. (2000) An experimental evaluation of theory-based mother and mother–child programs for children of divorce. *J Consult Clin Psychol*, 68:843–856.

Ceyda Başoğul, Arş. Gör. Akdeniz Üniversitesi, Antalya; **Kadriye Buldukoğlu**, Prof.Dr., Akdeniz Üniversitesi, Antalya;

Yazışma Adresi/Correspondence: Ceyda Başoğul, Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, Antalya, Turkey.

E-mail: ceydayk@hotmail.com

Bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. No conflict of interest is declared related to this article. Bu makalenin içeriği 1st International Conference of Community and Public Health Nursing, Yunanistan'da-Kasım 2013'te sözel bildiri olarak sunulmuştur. This article has been presented as an oral poster in 1st International Conference of Community and Public Health Nursing held in Greece, November 2013.

Çevrimiçi adresi / Available online: www.cappsy.org/archives/vol7/no3/

Geliş tarihi/Submission date: 29 Ağustos/August 29, 2014 - **Çevrimiçi yayım/Published online** 22 Eylül/Sept.22, 2014